

www.mientayvn.com

Dịch tiếng anh chuyên ngành khoa học tự nhiên và kỹ thuật.

Dịch các bài giảng trong chương trình học liệu mở của học viện MIT, Yale.

Tìm và dịch tài liệu phục vụ cho sinh viên làm seminar, luận văn.

Tại sao mọi thứ đều miễn phí và chuyên nghiệp ???

Trào i tr c tuy n t i:

http://www.mientayvn.com/chat_box_toan.html

BOÄMÔN TOÄN ÖÖNG DUÖNG - ÑHBK

PHÖÖNG PHÄP TÍNH – HK 2 0506

CHÖÖNG 3

NOÄ SUY VAÖBÌNH PHÖÖNG CÖC TIÖU

- TS. NGUYEÑ QUÖC LÄN (04/2006)

NOI DUNG

- 1- NOI SUY NA THOIC LAGRANGE
- 2- SAI SOA NOI SUY LAGRANGE
- 3- NOI SUY NEWTON (MOIC CAICH NEU)
- 4- NOI SUY GHEP TRON (SPLINE) BAIC BA
- 5- BINH PHONG COIC TIEU

BAI TOAN TONG QUAT VE NOI SUY

Noi suy: Bang chon (n+1) cap doi lieu $\{ (x_k, y_k) \}$, $k = 0 \rightarrow n$

Moic noi suy	x_0	x_1	...	$x = \alpha \notin \{ x_k \}$	...	x_{n-1}	x_n
Giaitro noi suy	y_0	y_1	...	$y = ?$	...	y_{n-1}	y_n

x_k : moic noi suy, y_k : giaitro (ham) noi suy

Tobang nay, noi suy giaitro y_{bang} tai niem $x = \alpha$?

Noi suy na thoi: Xac nhn na thoi $y = P(x)$ thoai **nieu kien noi suy** $P(x_k) = y_k$, $k = 0 \dots n \Rightarrow y_{bang} \approx P(\alpha)$

NOI SUY ÑA THOIC LAGRANGE

Bảng chõa (n+1) cặp số liệu $\{(x_k, y_k)\}$, $k = 0 \rightarrow n$

$\exists!$ ña thõic $L(x)$, bậc $\leq n$, thoaiñ/kieñ noi suy $L(x_k) = y_k$, $k = 0 \dots n$

Tìm ña thõic noi suy Minh hoaì bảng 3 dữ liệu: $\{(x_k, y_k)\}$, $k=0 \rightarrow 2$

Moc noi suy x_k	2	2.5	4
Giaù Trò noi suy y_k	0.5	0.4	0.25

Tai $x = 3$, $y_{\text{bang}} \approx ?$

Caìch 1: 3 moc $\Rightarrow n = 2 \Rightarrow L(x) = ax^2 + bx + c$ (3 heì số caìch tìm)

$$\begin{cases} L(2) = 0.5 \\ L(2.5) = 0.4 \\ L(4) = 0.25 \end{cases} \Leftrightarrow \begin{cases} 4a + 2b + c = 0.5 \\ 6.25a + 2.5b + c = 0.4 \\ 16a + 4b + c = 0.25 \end{cases}$$

$$y_{\text{bang}} \approx L(3) = 0.325$$

VÍ DỤ SAI SỐ

$$\text{Sai số } |f(x) - L(x)| \leq \frac{\max_{[a,b]} |f^{(n+1)}(x)|}{(n+1)!} |(x-x_0)\dots(x-x_n)| = \Delta_{\text{Noi suy tai } x}$$

Öôc löông sai số của việc xấp xỉ giá trị $\sqrt{115}$ bằng ña thöc noi suy Lagrange bậc hai ham $y = \sqrt{x}$ xây dựng tại các mốc $x_0 = 100, x_1 = 121, x_2 = 144$. Yêu cầu: Làm tròn kết quả (sai số ñến chö số lẻ thö 4

$$\text{Giái: } f(x) = \sqrt{x} \Rightarrow M = \max_{[a,b]} |f^{(3)}(x)| = \max_{[100,144]} \frac{3}{8} x^{-5/2}$$

$$|f(115) - L(115)| \leq M \cdot \frac{1}{3!} \cdot |(115-100)(115-121)(115-144)|$$

Kết quả

Nhắc lại: Sai số luôn làm tròn lên!

NHIEU MOIC → ÑA THOIC NOAI SUY CO SÔU

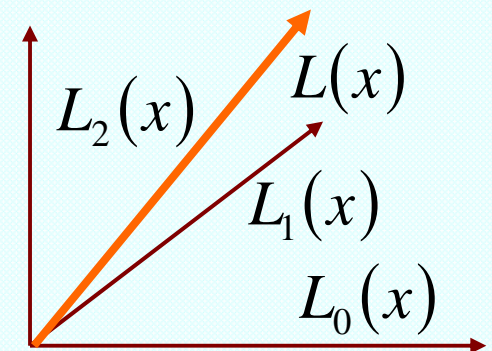
Ña thoiç noi suy co sôu tai x_k : $L_k(x_k) = 1, L_k(x_i) = 0 \forall i \neq k$

Moic NS	2	2.5	4
Giau Tro NS	0.5	0.4	0.25
ÑTNSCS $L_0(x)$	1	0	0
ÑTNSCS $L_1(x)$	0	1	0
ÑTNSCS $L_2(x)$	0	0	1

3 moic ⇒ 3 ÑT NSCS

$$L_0(x) = \frac{(x-2.5)(x-4)}{(2-2.5)(2-4)}$$

$$L_1(x) = \frac{(x-2)(x-4)}{(2.5-2)(2.5-4)} \quad L_2(x) = \frac{(x-2)(x-2.5)}{(4-2)(4-2.5)}$$

Ña thoiç noi suy: $L(x) = 0.5L_0(x) + 0.4L_1(x) + 0.25L_2(x)$

Thiet lap cong thoiç tong quat voi $(n+1)$ moic $\{(x_k, y_k)\}$?

CÔNG THỨC TỔNG QUÁT

$(n+1)$ mốc $\Rightarrow (n+1)$ ã thòic nò ñ suy cò sô Ñã thòic nò ñ suy cò sô $L_k(x)$ tại x_k ($k = 0 \dots n$): $L_k(x_k) = 1, L_k(x_i) = 0 \forall i \neq k$:

$$\begin{cases} L_k(x_k) = 1 \\ L_k(x_0) = L_k(x_1) = \dots = L_k(x_{k-1}) = L_k(x_{k+1}) = \dots = L_k(x_n) = 0 \end{cases}$$

$$L_k(x) = \frac{(x - x_0) \dots (x - x_{k-1})(x - x_{k+1}) \dots (x - x_n)}{(x_k - x_0) \dots (x_k - x_{k-1})(x_k - x_{k+1}) \dots (x_k - x_n)}, 0 \leq k \leq n$$

$$\Rightarrow \text{Ñã thòic nò ñ suy } L(x) = y_0 L_0(x) + y_1 L_1(x) + \dots + y_n L_n(x)$$

Ôu ñiêm: Công thòic tổng quát cho ã thòic nò ñ suy $L(x)$

Chê phò ñ thuộc bô mốc $\{x_k\}$ ($0 \leq k \leq n$), không phò ñ thuộc y_k

VÍ DỤ

Bảng 4 mức 1, 2, 3, 4 ; 4 giá trị 5, 7, 8, 9. Viết ra biểu thức các ãa thời ãa suy cõ sũu Tính giá trị bảng tại $x = 3.5$?

$$L_0(x) = \frac{(x-2)(x-3)(x-4)}{(1-2)(1-3)(1-4)} \Rightarrow L_0(3.5) = 0.0625$$

$$L_1(3.5) = \frac{(3.5-1)(3.5-3)(3.5-4)}{(2-1)(2-3)(2-4)} =$$

$$L_2(3.5) =$$

$$L_3(3.5) =$$

$$L(x) = 5L_0(x) + 7L_1(x) + 8L_2(x) + 9L_3(x) \Rightarrow L(3.5) = 8.4375$$

Viết biểu thức $L_k(x)$ (Không tính!) Thay $x \rightarrow$ Giá trị

NOI SUY NEWTON – MOIC CAICH NEU

Bang $\{(x_k, y_k)\}$, $k = 0 \rightarrow n$, moic noi suy cach neu: $x_0, x_1 = x_0 + h, x_2 = x_1 + h \dots x_n = x_{n-1} + h$. Lap bang sai phan :

Moic NS	Gtro NS	Δy_k	$\Delta^2 y_k$	$\Delta^3 y_k$
x_0	y_0	}	}	}
x_1	y_1			
x_2	y_2			
x_3	y_3	}	}	}

Δy_0 $\Delta^2 y_0$ $\Delta^3 y_0$
 Δy_1 $\Delta^2 y_1$

Cap 1: $\Delta y_k = y_{k+1} - y_k$

Vi du: $\Delta y_0 = y_1 - y_0$

$\Delta^2 y_k = \Delta y_{k+1} - \Delta y_k \dots$

VD: Bang sai

phan 3 moic

(cach neu)

x_k	y_k	Δy	$\Delta^2 y$
1	2	}	}
2	4		
3	7		

ÃA THÒC NƠI SUY NEWTON

Ãa thòc nơi suy Newton tiến: $x \approx x_0$ (ñầu bãng)

$$t = \frac{x - x_0}{h} \Leftrightarrow x = x_0 + th \Rightarrow \text{Ãa thòc nơi suy tiến:}$$

$$N(x) = y_0 + t\Delta y_0 + \frac{t(t-1)}{2!} \Delta^2 y_0 + \dots + \frac{t(t-1)\dots(t-n+1)}{n!} \Delta^n y_0$$

Ãa thòc theo t & Sai phãn nằm trên ñông chéo tiến

Ãa thòc nơi suy Newton lui: $x \approx x_n$ (cuối bãng)

$$t = \frac{x - x_n}{h} \Leftrightarrow x = x_n + th \Rightarrow \text{Ãa thòc nơi suy lui:}$$

$$N(x) = y_n + t\Delta y_{n-1} + \frac{t(t+1)}{2!} \Delta^2 y_{n-2} + \dots + \frac{t\dots(t+n-1)}{n!} \Delta^n y_0$$

Sai phãn nằm trên ñông chéo lui (ở cuối bãng ñi lên)

VÍ DỤ NỘI SUY NEWTON

Cho bảng giá trị $\sin x$ từ $15^\circ \rightarrow 55^\circ$. Xây dựng ãa thõc nội suy tiến (lũ) cấp 3 & tính $\sin 16^\circ$ ($\sin 54^\circ$)

x	y	Δy	$\Delta^2 y$	$\Delta^3 y$
15	0.2588			
20	0.3420			
25	0.4226			
30	0.5			
35	0.5736			
40	0.6428			
45	0.7071			
50	0.7660			
55	0.8192			

VÍ DỤ NỘI SUY NEWTON

Chọn thời điểm suy tiến: $x \approx 15^\circ \Rightarrow t = \frac{x-15}{5} \Leftrightarrow x = 15 + 5t$

$$N_1(t) = 0.2588 + 0.0832t - 0.0026 \frac{t(t-1)}{2} - 0.0006 \frac{t(t-1)(t-2)}{3!}$$

$x = 16^\circ \Rightarrow t = 0.2 \Rightarrow N_1(0.2) = 0.2756 \quad \sin 16^\circ = 0.2756$

Chọn thời điểm suy lùi: $x \approx 55^\circ \Rightarrow t = \frac{x-55}{5} \Leftrightarrow x = 55 + 5t$

$$N_2(t) = 0.8192 + 0.0532t - 0.0057 \frac{t(t+1)}{2} - 0.0003 \frac{t(t+1)(t+2)}{3!}$$

$x = 54^\circ \Rightarrow t = -0.2 \Rightarrow N_2(-0.2) = 0.80903 \quad \sin 54^\circ = 0.8090$

Câu hỏi: Tính tại $x = 54^\circ$ với Nội suy tiến. Nhận xét?

Tất cả sai phân: Nội suy Newton $\equiv$ Lagrange!

HIỆN TƯỢNG RUNGE

Noĩ suy ham $f(x) = 1/(1+ 25x^2)$, $x \in [-1, 1]$ bằng ña thõc noĩ suy, 5 mõi cách ñều. Tĩnh $L(0.95)$, so sánh giátrũ tĩnh ñõõc vớĩ giátrũ chính xac $f(0.95)$

Lap bang noĩ suy: 5 mõi cách ñều tren $[-1, 1] \Rightarrow$

$x_0 = -1, x_1 = -0.5, x_2 = 0, x_3 = 0.5, x_4 = 1$ & $y_k = f(x_k)$

x_k	-1	-0.5	0.	0.5	1.
y_k	0.038	0.138	1	0.138	0.038

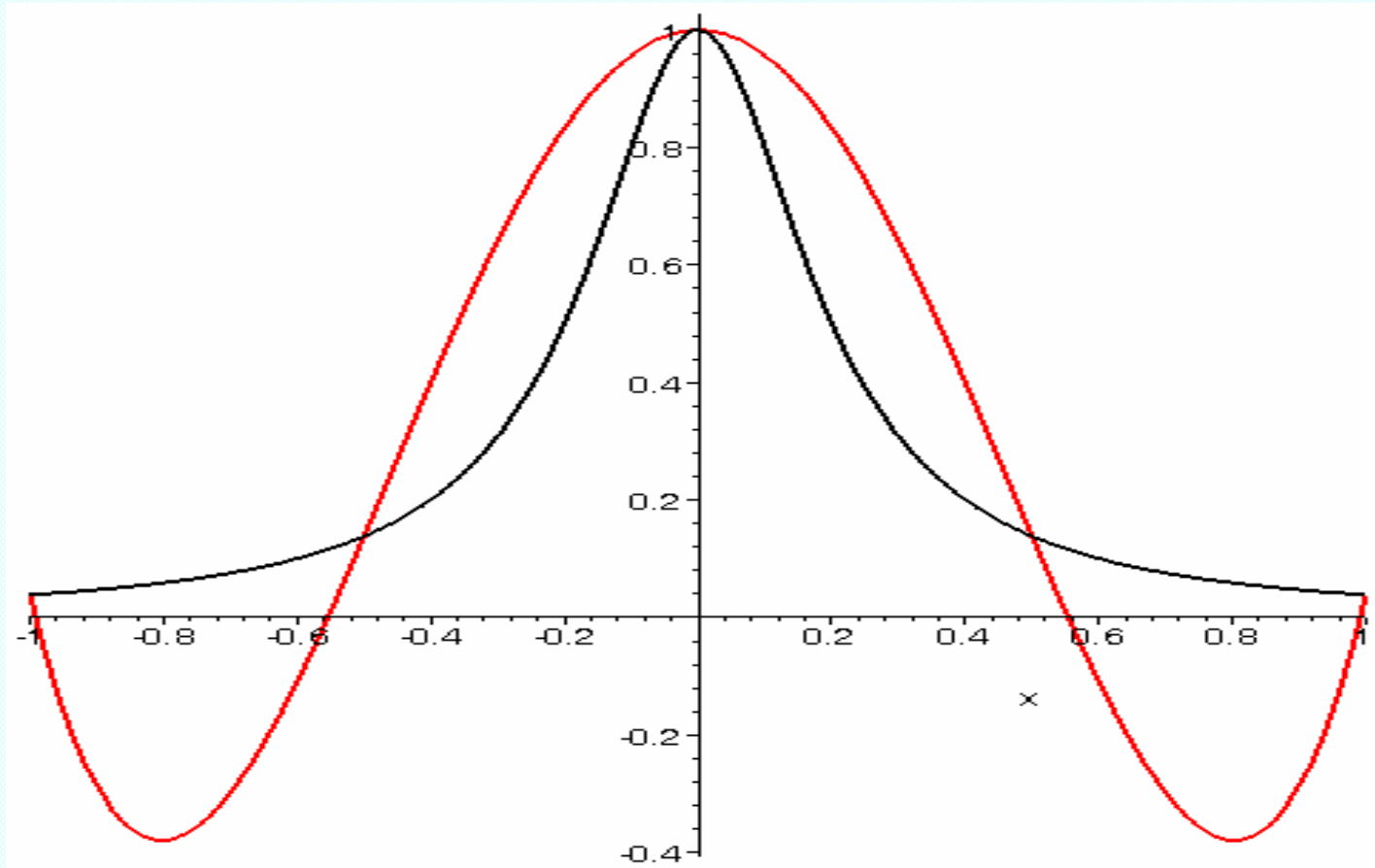
Giaùtrũ $L(0.95) =$

Giaùtrũ chính xac $f(0.95) = 0.04$

KEÁT QUAÛ

So sánh ñoàthò ham ban ñàu $f(x)$ và ñà thòc ñò ñi suy $P_4(x)$

Tàng số ñút cò ñe ñh ñi sai số tàng!

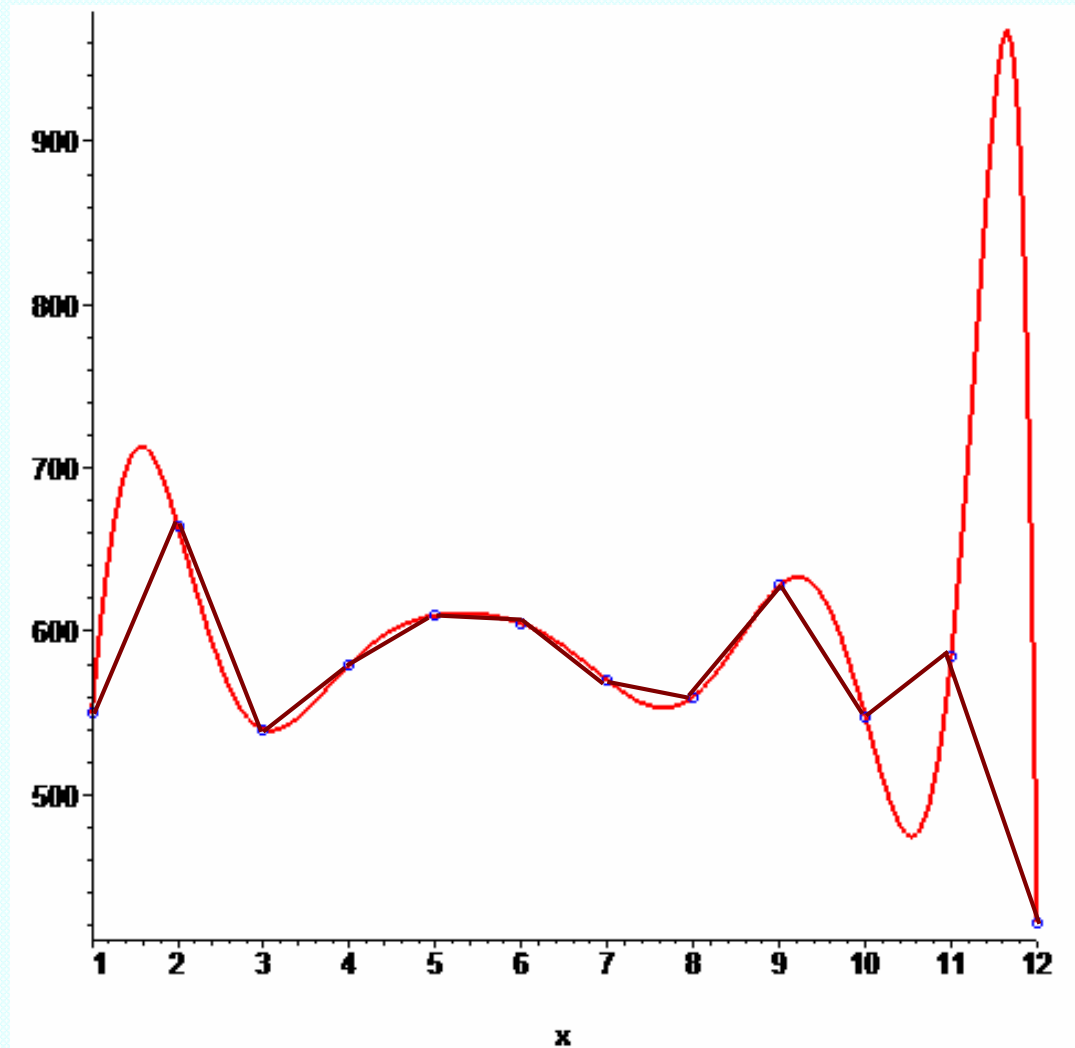
NOI SUY GHEP TRON

Noi suy Lagrange: Bac quai lon $\Rightarrow$ Noi tho phoi tap

Thay na thoi noi suy bac n bang na thoi noi suy bac thap (bac 1, 2, 3 ...) tren tong noi

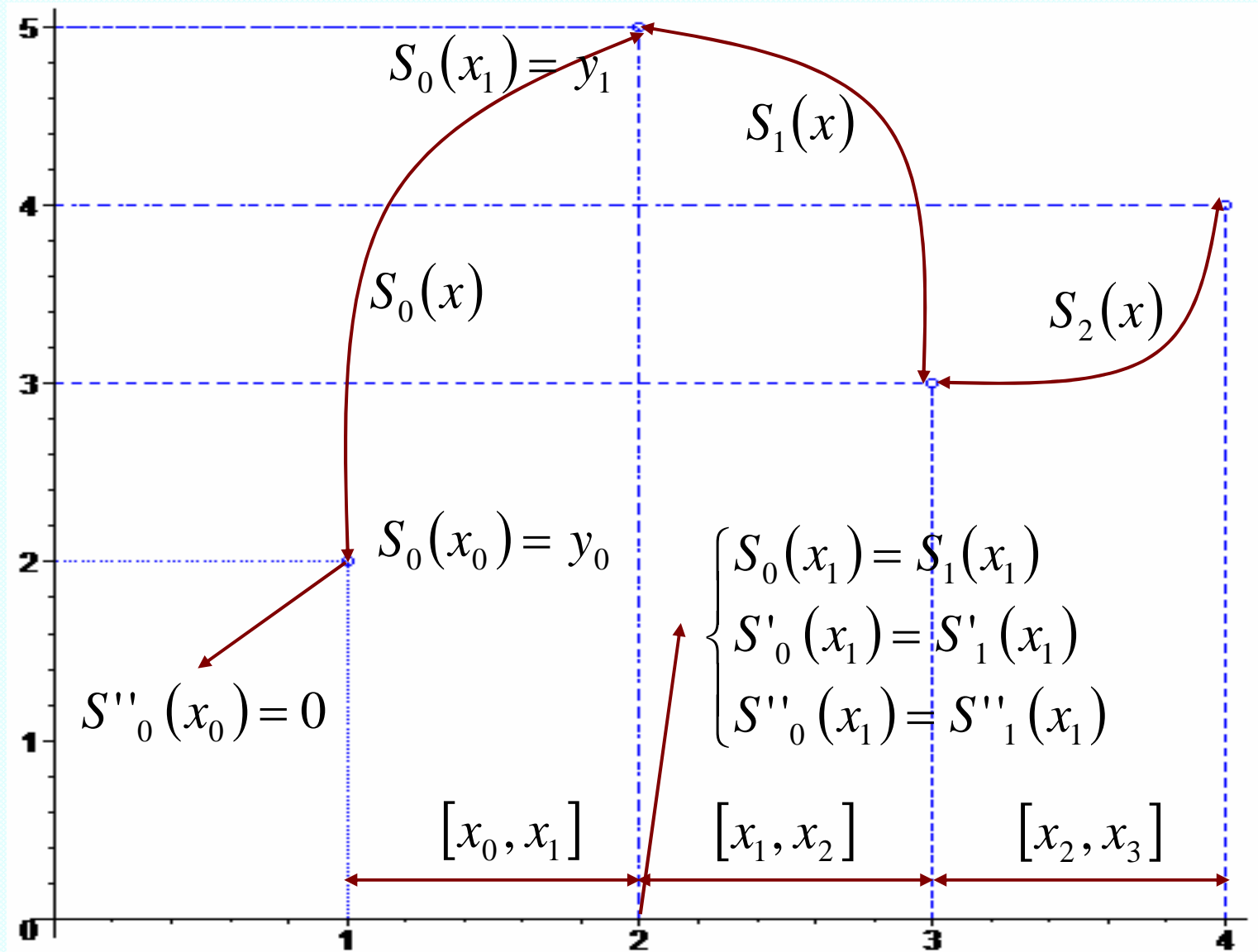
$[x_k, x_{k+1}]$,

$k = 0 \dots n - 1$

YÙTỔNG NƠI SÙY GHEP TRÒN BÀC 3

XÂY DỰNG HÀM NỘI SUY GHEP TRÊN BẬC 3

Tìm hàm bậc 3 trên tổng đoạn, liên tục và có đạo hàm liên tục cấp 2 nội suy bằng số liệu sau:

x	1	2	3
y	2	3	-4

Hàm nội suy:

$$S(x) = \begin{cases} S_0(x) = a_0 + b_0x + c_0x^2 + d_0x^3, & x \in [1,2] \\ S_1(x) = a_1 + b_1x + c_1x^2 + d_1x^3, & x \in [2,3] \end{cases}$$

Dạng thuận tiện hơn:

$$S(x) = \begin{cases} S_0(x) = a_0 + b_0(x-1) + \dots, & x \in [1,2] \\ S_1(x) = a_1 + b_1(x-2) + \dots, & x \in [2,3] \end{cases}$$

NOI SUY SPLINE (GHEP TRON) BAIC 3

1/ Hàm dạng bậc 3 trên từng đoạn $[x_k, x_{k+1}]$, $k = 0 \rightarrow n-1$

$$S = \begin{cases} S_0 = a_0 + b_0(x - x_0) + c_0(x - x_0)^2 + d_0(x - x_0)^3, x \in [x_0, x_1] \\ S_1 = a_1 + b_1(x - x_1) + c_1(x - x_1)^2 + d_1(x - x_1)^3, x \in [x_1, x_2] \\ \dots\dots \\ S_{n-1} = a_{n-1} + b_{n-1}(x - x_{n-1}) + c_{n-1}(x - x_{n-1})^2 + \dots, x \in [x_{n-1}, x_n] \end{cases}$$

2/ Điều kiện nội suy: $S(x_k) = y_k$, $k = 0, 1 \dots n$

3/ Ghep tron:
$$\begin{cases} S_k(x_{k+1}) = S_{k+1}(x_{k+1}) \\ S_k'(x_{k+1}) = S_{k+1}'(x_{k+1}) \quad k = 0 \rightarrow (n-2) \\ S_k''(x_{k+1}) = S_{k+1}''(x_{k+1}) \end{cases}$$

4/ Điều kiện biên tự nhiên: $S''(x_0) = S''(x_n) = 0$

GIAI THUAT NOI SUY SPLINE BAIC 3

I/ Noädaä $h_k = x_{k+1} - x_k, k = 0 \dots n-1$. Heäsoá $a_k = y_k, k = 0 \dots n$

II/ $c = [c_0, \dots, c_n]^T$ laonghieäm ($c_n = S''(x_n)/2$) heä $Ac = e$ vôii

$$A = \begin{bmatrix} 1 & 0 & 0 & 0 & \dots & 0 \\ h_0 & 2(h_0+h_1) & h_1 & 0 & \dots & 0 \\ 0 & h_1 & 2(h_1+h_2) & h_2 & 0 & \dots \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ 0 & \dots & h_{n-2} & 2(h_{n-2}+h_{n-1}) & h_{n-1} & 0 \\ 0 & \dots & \dots & \dots & 0 & 1 \end{bmatrix} \quad e = \begin{bmatrix} 0 \\ \frac{3(a_2 - a_1)}{h_1} - \frac{3(a_1 - a_0)}{h_0} \\ \frac{3(a_3 - a_2)}{h_2} - \frac{3(a_2 - a_1)}{h_1} \\ \dots \\ \frac{3(a_n - a_{n-1})}{h_{n-1}} - \frac{3(a_{n-1} - a_{n-2})}{h_{n-2}} \\ 0 \end{bmatrix}$$

Böôic III:

$$b_k = \frac{a_{k+1} - a_k}{h_k} - \frac{h_k(2c_k + c_{k+1})}{3}, k = 0 \dots n-1$$

$$d_k = \frac{c_{k+1} - c_k}{3h_k}, k = 0 \dots n-1$$

VÍ DỤ NỘI SUY SPLINE (GHEP TRÊN) BẬC 3

Lập hàm nội suy spline bậc 3 $g(x)$ thỏa mãn điều kiện biên tự nhiên và nội suy bảng sau

Mốc NS	$x_0 = 1$	$x_1 = 2$	$x_2 = 3$	$x_3 = 4$
Giá trị NS	$y_0 = 2$	$y_1 = 1$	$y_2 = 3$	$y_3 = 2$

$$\text{Hàm spline } S = \begin{cases} a_0 + b_0(x-1) + c_0(x-1)^2 + d_0(x-1)^3, & x \in [1,2] \\ a_1 + b_1(x-2) + c_1(x-2)^2 + d_1(x-2)^3, & x \in [2,3] \\ a_2 + b_2(x-3) + c_2(x-3)^2 + d_2(x-3)^3, & x \in [3,4] \end{cases}$$

Bước 1: Xác định bước chia $h_0 = h_1 = h_2 = 1$.

Hệ số $a_k = y_k, 0 \leq k \leq 3 \Rightarrow a_0 = 2, a_1 = 1, a_2 = 3, a_3 = 2$

BẢNG TÍNH NỘI SUY SPLINE (GHEP TRON) BAC 3

---

k	h_k	a_k	b_k	e_k	c_k	d_k
0	1	2		0	0	
1	1	1				
2	1	3				
3		2		0	0	

Böôc II: $c_3 = g''(x_3)/2 \Rightarrow c = [c_0, c_1, c_2, c_3]^T$ laønghieäm

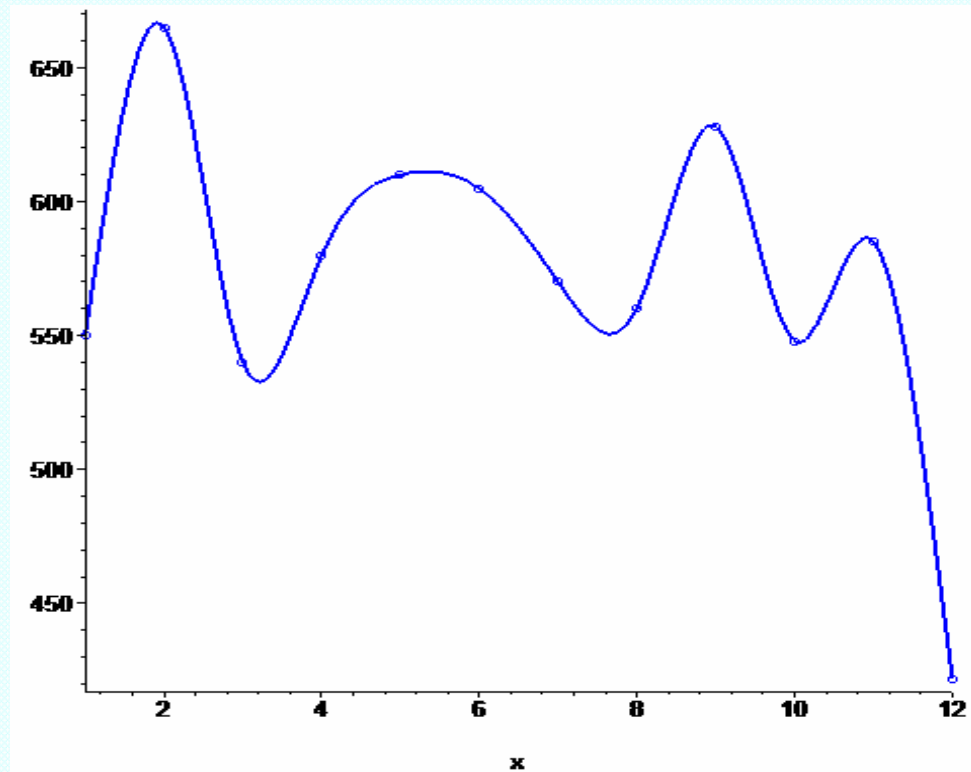
III/ $b_k, d_k, 0 \leq k \leq 2$: $d_0 = \frac{c_1 - c_0}{3h_0} \dots b_0 = \frac{a_1 - a_0}{h_0} - \frac{h_0(2c_0 + c_1)}{3} \dots$

BÌNH PHƯƠNG CỰC TIỂU

Thử nghiệm: Thống kê lượng mưa 12 tháng & vẽ đồ thị

Tháng	1	2	3	4	5	6	7	8
Lượng mưa	550	665	540	580	610	605	570	...

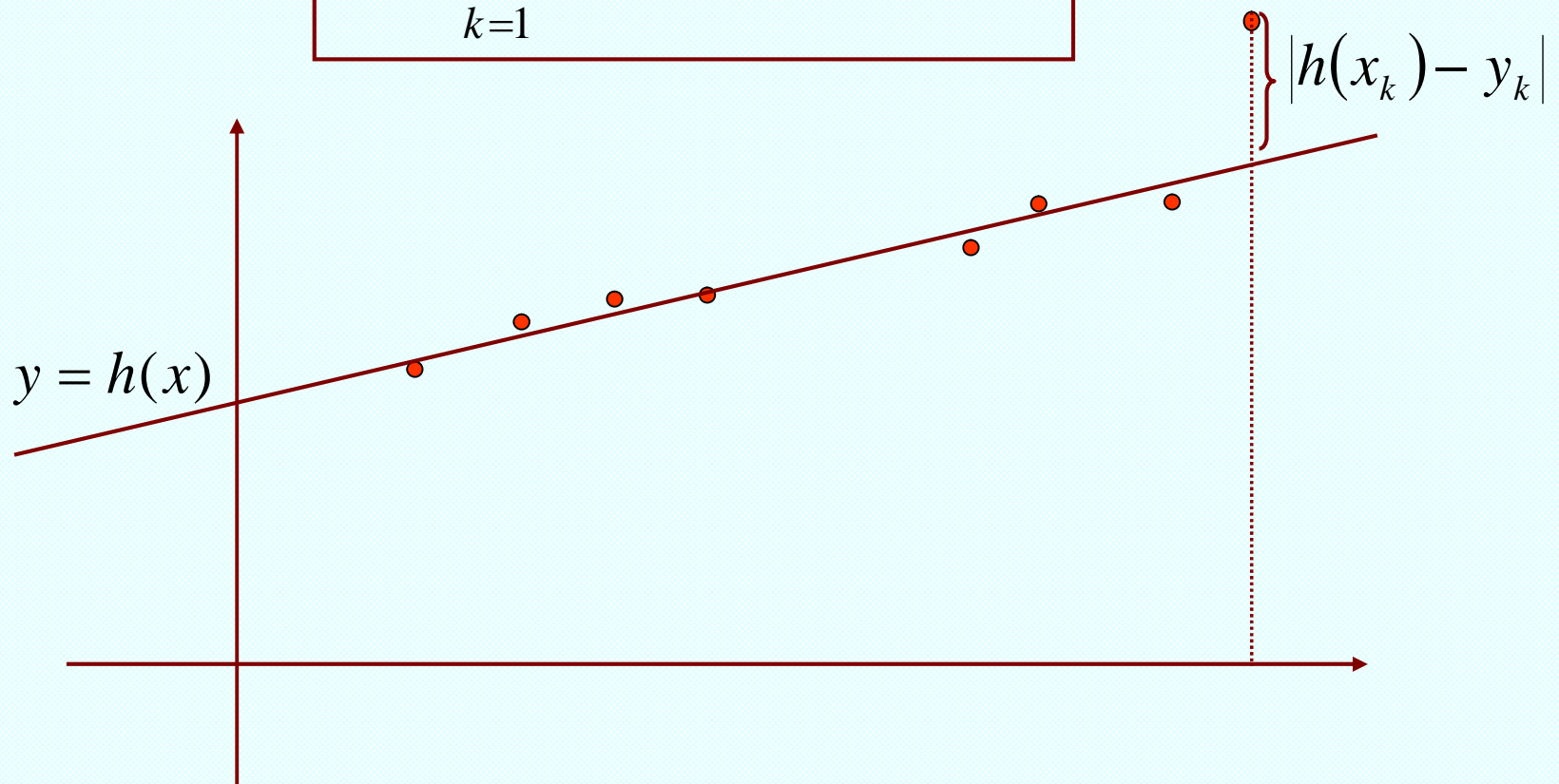
PHƯƠNG PHÁP BÌNH PHƯƠNG CỰC TIỂU (BPCT)

Nhiều dữ liệu & y_k có sai số Áp nhất $L(x_k) = y_k$: vô nghĩa!

Giải quyết: $h(x)$ xấp xỉ bằng $\{(x_k, y_k)\}$ theo nghĩa BPCT

$$F = \sum_{k=1}^n [h(x_k) - y_k]^2 \rightarrow \min$$

TRƯỜNG HỢP TUYẾN TÍNH

h tuyến tính: $h(x) = ax + b \Rightarrow F(a, b) = \sum_{k=1}^n [ax_k + b - y_k]^2$

Niêm đồng:
$$\begin{cases} \frac{\partial F}{\partial a} = 0 \\ \frac{\partial F}{\partial b} = 0 \end{cases} \Rightarrow \begin{cases} a \sum_{k=1}^n x_k^2 + b \sum_{k=1}^n x_k = \sum_{k=1}^n x_k y_k \\ a \sum_{k=1}^n x_k + nb = \sum_{k=1}^n y_k \end{cases}$$

Giải hệ 2 phương trình 2 ẩn tìm a, b. So với tổng bình phương y = $h_1(x) \Leftrightarrow$ Tổng $S = \sum (h_1(x_k) - y_k)^2$: càng bé càng tốt

VD: Tìm hàm bậc 1 xấp xỉ bằng sau theo nghĩa BPCT

x_k	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
y_k	1.3	3.5	4.2	5.0	7.0	8.8	10.1	12.5	13.	15.6

ƯỚM THỨC BÌNH PHƯƠNG CỰC TIỂU BẬC CAO

$$h(x) = ax^2 + bx + c \Rightarrow F(a, b, c) = \sum_{k=1}^n [ax_k^2 + bx_k + c - y_k]^2$$

$$\text{ƯỚm đống: } \begin{cases} \frac{\partial F}{\partial a} = 0 \\ \frac{\partial F}{\partial b} = 0 \\ \frac{\partial F}{\partial c} = 0 \end{cases} \Rightarrow \begin{cases} a \sum_{k=1}^n x_k^4 + b \dots + c \dots = \dots \\ a \sum_{k=1}^n x_k^3 + b \dots + c \dots = \dots \\ a \sum_{k=1}^n x_k^2 + b \dots + nc = \dots \end{cases}$$

Tổng quát: ƯỚm đống hàm tổng bình phương nhỏ nhất

$$h = ax^2 + bx \Rightarrow F(a, b) = \sum_{k=1}^n [ax_k^2 + bx_k - y_k]^2 \Rightarrow \frac{\partial F}{\partial a} = \frac{\partial F}{\partial b} = 0$$

HAM MUỖ

$y = h(x) = be^{ax} \Rightarrow \ln y = ax + \ln b \Rightarrow$ Töông quan bậc 1 giữa $\ln y_k$ & x_k . Lập bảng $\{(x_k, \ln y_k)\}$ xác ñịnh a & $\ln b$.

$$F(a, b) = \sum_{k=1}^n [ax_k + \ln b - \ln y_k]^2 \Rightarrow \begin{cases} a \sum_{k=1}^n x_k^2 + \ln b \sum_{k=1}^n x_k = \\ a \sum_{k=1}^n x_k + n \ln b = \end{cases}$$

VD: Xấp xỉ
bảng số với
p/phương bình
phöông cöc
tiểu

k	x_k	y_k	$\ln y_k$	x_k^2	$x_k \ln y_k$
1	1.00	5.10	1.629	1.0000	1.629
2	1.25	5.79	1.756	1.5625	2.195
3	1.50	6.53	1.876	2.2500	2.814
4	1.75	7.45	2.008	3.0625	3.514
5	2.00	8.46	2.135	4.0000	4.270
Σ	7.50		9.404	11.875	14.422